

**PEDAGOGIKA OTM TALABALARI ORASIDA MEDIASAVODXONLIK
DARAJASI: TAHLIL VA TAVSIYALAR**

Rahmatov Dilshod Nabijonovich

Chirchiq davlat pedagogika universiteti o‘qituvchisi

Annotatsiya: mazkur maqolada pedagogika oliy ta’lim muassasalari (OTM) talabalari orasida mediasavodxonlik kompetensiyasining hozirgi holati, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo‘yicha amaliy-tahliliy tavsiyalar yoritilgan. Mediasavodxonlik tushunchasi, uning o‘quv jarayoniga integratsiyasi, xalqaro tajriba va O‘zbekiston ta’lim tizimiga moslashtirilgan usullarga alohida e’tibor qaratiladi.

Kalit so‘zlar: mediasavodxonlik, tanqidiy fikrlash, pedagogika, axborot texnologiyalari, o‘qituvchi, ijtimoiy tarmoq, raqamli savodxonlik.

Abstract: this article discusses the current state of media literacy competence among students of pedagogical higher educational institutions (HEIs), existing problems and practical and analytical recommendations for their elimination. Special attention is paid to the concept of media literacy, its integration into the educational process, international experience and methods adapted to the education system of Uzbekistan.

Keywords: media literacy, critical thinking, pedagogy, information technologies, teacher, social network, digital literacy.

Аннотация: в статье рассматривается современное состояние медиаграмотности студентов педагогических высших учебных заведений (ВУЗов), существующие проблемы и практические и аналитические рекомендации по их устранению. Особое внимание уделено понятию медиаграмотности, ее интеграции в образовательный процесс, международному опыту и методикам, адаптированным к системе образования Узбекистана.

Ключевые слова: медиаграмотность, критическое мышление, педагогика, информационные технологии, учитель, социальная сеть, цифровая грамотность.

Zamonaviy jamiyatda axborot oqimi benihoya kengaygan. Har kuni foydalanuvchilar turli manbalardan minglab yangilik, fikr, rasm va videolarga duch keladilar. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlarda tezkor, lekin ishonchsiz yoki manipulyativ axborotlar soni ortmoqda. Shuning uchun mediasavodxonlik kompetensiyasi har bir fuqaro, ayniqsa, bo‘lajak pedagog uchun zarur ijtimoiy va kasbiy ko‘nikmaga aylangan.

Mediasavodxonlik — bu axborot manbalarini tahlil qilish, baholash va tanqidiy yondashuvni o‘z ichiga olgan kompetensiya bo‘lib, yoshlarning ongli fuqarolar sifatida shakllanishida muhim rol o‘ynaydi [1].

Mediasavodxonlikning nazariy asoslari va zamonaviy talqini

Mediasavodxonlik dastlab 20-asrning ikkinchi yarmida G‘arbiy Yevropa va AQSHda shakllana boshlagan bo‘lib, uni “fuqarolarning ommaviy axborot vositalaridan ongli foydalanishga yo‘naltirish” sifatida tariflashgan. UNESCO (2021) ma’lumotlariga ko‘ra, mediasavodxonlik quyidagi tarkibiy qismlardan iborat: axborotni izlash, uni saralash, ishonchliligini baholash, tahlil qilish, undan foydalanish va tarqatish[2].

O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida esa bu kompetensiyalar hanuzgacha cheklangan darajada o‘rgatilmoqda. Xususan, 2020-yilda boshlangan "Raqamli O‘zbekiston - 2030" strategiyasi doirasida mediasavodxonlik masalasi ko‘proq texnik ko‘nikmalar bilan cheklanmoqda[3].

Amaliy tahlil: Pedagogika OTM talabalari orasida mediasavodxonlik darajasi

2024-yilda Toshkent davlat pedagogika universiteti va Nukus davlat pedagogika instituti talabalari o‘rtasida o‘tkazilgan so‘rovnomma (N = 450) quyidagi natijalarni ko‘rsatdi:

Faqat 17% talabalar “soxta yangilik” va fakt tekshiruv (fact-checking) usullarini bilishini bildirgan;

61% talaba ma’lumotlarni faqat ijtimoiy tarmoqlar orqali olishini tan olgan;

73% talaba axborotning manbasiga e’tibor bermasligini aytgan.

Bu raqamlar talabalar orasida mediasavodxonlik darajasi past ekanligini ko‘rsatadi. Tahlillar shuni isbotlaydiki, talabalar raqamli texnologiyalarni ishlatishda faol bo‘lishiga qaramay, axborotga tanqidiy yondashuv, kontentni baholash va fakt tekshiruv ko‘nikmalarida yetarlicha tayyor emas [4].

Xalqaro tajriba: nimalarni o‘rganish mumkin?

Finlandiyada mediasavodxonlik 2016-yildan boshlab maktab dasturlariga kiritilgan bo‘lib, barcha fanlarda axborot tahlili ko‘nikmalari o‘rgatiladi. AQSHda esa “Digital Citizenship” (Raqamli fuqarolik) tushunchasi orqali mediasavodxonlik maktabdan boshlab beriladi [5].

Rossiya va Ukraina OTMlarida esa “Mediaeducation” fani mustaqil modul sifatida o‘qitiladi va talabalar media-kontentlar ustida tanqidiy tahlil, sun’iy intellekt tomonidan yaratilgan axborotni ajratish, deepfake’ni aniqlash singari amaliy mashg‘ulotlarda qatnashadilar [6].

Tavsiyalar: Mediasavodxonlikni pedagogik ta’limda rivojlantirish

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, quyidagi amaliy tavsiyalarni berish mumkin:

Mediasavodxonlikni alohida fan sifatida o‘qitish: “Mediasavodxonlik va axborot madaniyati” fanini pedagogika OTMlarida majburiy modulga aylantirish zarur [7].

Case-study asosida mashg‘ulotlar tashkil etish: Talabalar bilan ijtimoiy tarmoqlarda tarqalgan dezinformatsiyalarni tahlil qilishga asoslangan real holatlar ustida ishlash.

O‘qituvchilarni tayyorlash: Pedagogik kadrlar malakasini oshirish kurslarida mediasavodxonlik bo‘yicha alohida blok kiritilishi kerak.

Tahliliy yozuvlarni baholash: Talabalardan blogpost, maqola yoki video sharhlar shaklida axborot tahlilini topshiriq sifatida bajarish talab qilinishi kerak.

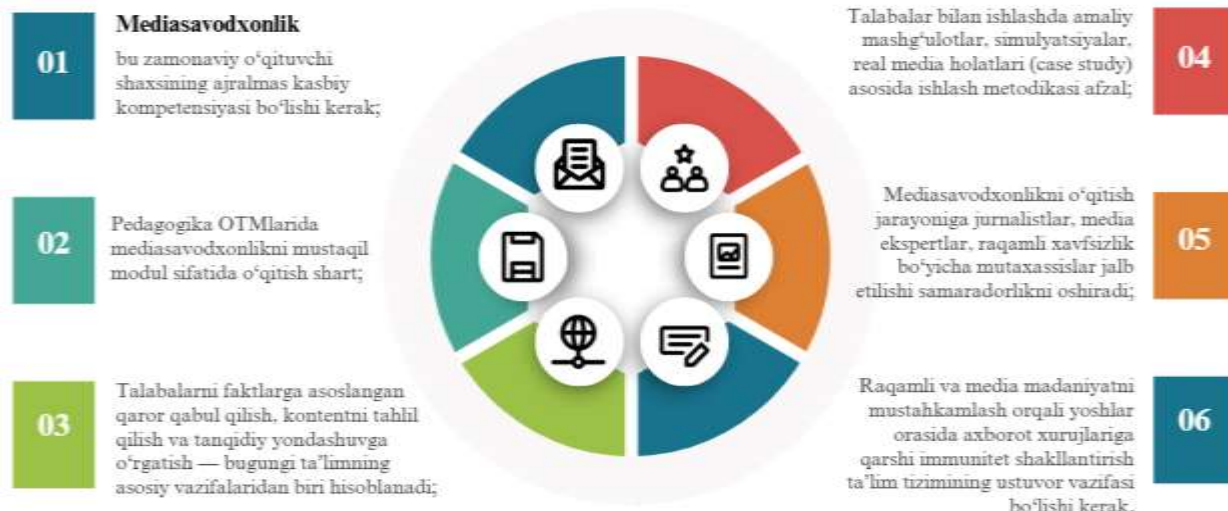
Mahalliy va global media o‘rtasida taqqoslash ishlari: Talabalarni “xalqaro va mahalliy media”dagi xabarlar orasidagi uslub va ishonchlilik farqlarini tahlil qilishga o‘rgatish.

Xulosa

O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, aksariyat pedagogika OTM talabalari raqamli vositalardan faol foydalanayotgan bo‘lsalar-da, ularni tanqidiy va tahliliy jihatdan ishlatish, manbaga baho berish, axborotga asoslangan qaror qabul qilish borasida jiddiy bo‘shliqlar mavjud. Bu esa, kelajakda ular tomonidan tarqatiladigan bilimlar va yondashuvlarda stereotiplar, noto‘g‘ri axborotga asoslangan xulosalarning mavjud bo‘lish xavfini oshiradi.

Xalqaro tajriba tahlili, xususan Finlandiya, AQSH, Rossiya va boshqa mamlakatlardagi muvaffaqiyatli yechimlar shuni ko‘rsatadiki, mediasavodxonlikni erta bosqichdan boshlab, fanlararo yondashuv asosida ta’lim jarayoniga integratsiya qilish yuqori natijalarni beradi. Shuning uchun O‘zbekistonda ham bu yo‘nalishda tizimli yondashuvga o‘tish zarur. Ayniqsa, pedagogik OTMlar dasturlariga mediasavodxonlikni nafaqat nazariy kurs sifatida, balki amaliyotga yo‘naltirilgan mashg‘ulotlar ko‘rinishida kiritish lozim.

Mediasavodxonlikni rivojlantirishda tanqidiy fikrlash, muloqot madaniyati, raqamli etikani o‘rgatish, dezinformatsiyani aniqlash vositalaridan foydalanish, fact-checking asoslarini o‘rgatish kabilar asosiy e’tiborga olinishi kerak. Shu bilan birga, pedagoglar, o‘qituvchilar va ustozlar ham ushbu yo‘nalishda doimiy ravishda o‘z ustida ishlashlari, malaka oshirish kurslarida qatnashishlari zarur. Negaki, ularning o‘zi axborot madaniyati va mediasavodxonlik tamoyillarini chuqur tushunmas ekan, ularni talabalarga yetkazish imkoniyati cheklangan bo‘ladi.

Shu bois, quyidagi yakuniy xulosalarga kelish mumkin:

Umuman olganda, mediasavodxonlikning rivojlanishi pedagogik ta'lim sifatiga, yoshlarning ijtimoiy ongiga, axborotga munosabatiga va, eng muhimi, ularning mustaqil fikrlovchi, ongli, ijtimoiy mas'uliyatli shaxs sifatida shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ushbu yo'nalishdagi ilmiy-amaliy izlanishlar va tashkiliy sa'y-harakatlar ta'lim sifatini oshirishning muhim po'ydevorlaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Umarov A. (2024). Oliy pedagogik ta'limda "Mediasavodxonlik va axborot madaniyati" fanini o'qitish. InterConf ilmiy to'plami.
2. UNESCO. (2021). Media and Information Literacy Curriculum. Paris: UNESCO Publishing.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2020). "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi. www.president.uz
4. Maxamadjonova M. M. (2024). Oliy ta'lim talabalarida mediasavodxonlikni shakllantirishning pedagogik ahamiyati. FDU Ilmiy jurnali.
5. Ministry of Education, Finland. (2016). New Core Curriculum with Media Literacy Emphasis. Helsinki.
6. Fedorov A. (2019). Media Education in Russian Universities: Achievements and Challenges. Journal of Media Literacy Education.
7. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. (2023). OTMlarda "Mediasavodxonlik" kursi uchun tavsiya etilgan namunaviy dastur.